

Z warsztatów badawczych i doświadczeń klinicznych

PICIE NAPOJÓW ALKOHOLOWYCH PRZEZ MŁODZIEŻ SZKOLNĄ W POLSCE I INNYCH KRAJACH. TENDENCJE ZMIAN W LATACH 1990-1998

Jan Szymański¹, Barbara Woynarowska¹, Joanna Mazur²

¹Katedra Biomedycznych Podstaw Rozwoju i Wychowania
Wydziału Pedagogicznego Uniwersytetu Warszawskiego

²Samodzielna Pracownia Epidemiologii Zagrożeń Zdrowotnych Dzieci i Młodzieży
Instytutu Matki i Dziecka w Warszawie

CONSUMPTION OF ALCOHOLIC BEVERAGES AMONG SCHOOL-AGED CHILDREN IN POLAND AND OTHER COUNTRIES. TRENDS OF THE 1990 – 1998 PERIOD.

ABSTRACT – The aim of this study was to assess the prevalence of alcohol beverages drinking among 11-15 year old adolescents in Poland, as well as in 28 other countries, and to evaluate the changes that had occurred in this respect in Poland during the years of 1990 – 1998. The study was a part of the HBSC project (Health Behavior in School Aged Children. A WHO Cross – National Study). A standardized international questionnaire was administered in a uniform manner to representative samples of youths (in the years of 1997 - 1998 a total of 123 000 persons were surveyed, of which 4861 in Poland). It was found that three quarters of the Polish youths had tried drinking alcohol. About 10 – 15% of the boys and 3 – 5% of the girls drank regularly and got drunk many times. In the years 1990 – 1998, increases in the percentages of adolescents experimenting with alcohol, drinking beer, drinking vodka, and getting drunk were observed. The proportions of youths experimenting with alcohol, drinking beer, and getting drunk were in Poland similar to the averages for 29 countries. Poland is in the group of countries with the lowest proportions of adolescent wine and vodka drinkers.

Key words: adolescents, alcohol experimentation, frequency of drinking, drunkenness, trends.

WSTĘP

Dzieci i młodzież od najwcześniejszych lat styka się z osobami pijącymi i nadużywającymi alkoholu. Wcześniej też podejmuje próby picia różnych napojów alkoholowych. Skutki nadużywania alkoholu ujawniają się zwykle po wielu latach, lecz już w młodości spożycie alkoholu może wywoływać następujące objawy i problemy (1):

- objawy występujące po upojeniu alkoholowym: bóle głowy, biegunka, wymioty, przejściowa utrata pamięci i zdolności poznawczych,
- trudności szkolne,

- zachowania impulsywne, skłonność do bójek, inne zachowania związane z przemocą i kryminalne,
- wypadki powodujące urazy i zgony, przypadkowe zatrucia alkoholem,
- wzrost prawdopodobieństwa innych zachowań ryzykownych dla zdrowia: przygodne kontakty seksualne, używanie innych substancji psychoaktywnych,
- problemy rodzinne i społeczne.

W ostatniej dekadzie, charakteryzującej się gwałtownymi przemianami społeczno-ekonomicznymi, zaistniało w Polsce wiele zjawisk, które mogły mieć wpływ na rozpowszechnienie picia napojów alkoholowych wśród młodzieży:

- zmiana struktury podaży i spożycia napojów alkoholowych (2,6),
- nasiloną podaż i reklama piwa,
- wzrost podaży innych substancji psychoaktywnych.

W okresie tym opracowano wiele programów edukacyjnych, adresowanych do młodzieży w różnym wieku, ukierunkowanych na opóźnianie inicjacji alkoholowej i zapobieganie picciu napojów alkoholowych. Są one realizowane w wielu szkołach, na terenie całego kraju.

W pracy niniejszej poszukiwano odpowiedzi na pytanie, czy i w jakim stopniu zjawiska te wpłynęły na rozpowszechnienie spożycia napojów alkoholowych przez młodzież w okresie dojrzewania.

Celem pracy jest:

1. Analiza picia napojów alkoholowych przez młodzież w wieku 11-15 lat w Polsce i innych krajach w 1997-98 r. w tym:
 - podejmowania prób picia napojów alkoholowych,
 - rodzaju i częstości picia napojów alkoholowych,
 - bycia w stanie upojenia alkoholowego.
2. Porównanie zmian w tym zakresie w Polsce w latach 1990-1998.

METODA

Badania wykonano w ramach międzynarodowych badań nad zachowaniami zdrowotnymi młodzieży, prowadzonych co 4 lata, pod auspicjami Światowej Organizacji Zdrowia (WHO) Biura Regionalnego dla Europy, we wzrastającej liczbie krajów – Health Behaviour in School-Aged Children (HBSC). A WHO Cross-National Study*. Polska uczestniczyła w tych badaniach w latach 1990, 1994, 1998. Badania ankietowe przeprowadzono za pomocą standardowego, międzynarodowego kwestionariusza, sprawdzonego w badaniach pilotażowych i adaptowanego w każdym kraju, w sposób umożliwiający porównania międzynarodowe. Procedurę badania określa protokół międzynarodowy (4). Ankietę anonimową przeprowadzały w Polsce odpowiednio dobrane i przeszkolone pielęgniarki szkolne, w każdej serii badań na przełomie lutego i marca.

* Kierownikiem tych badań w Polsce jest prof. dr hab. med. B. Woynarowska, a koordynatorem międzynarodowym HBSC jest dr C. Currie z Uniwersytetu w Edynburgu

W kwestionariuszu podstawowym („core”), w każdej serii badań, uwzględniono trzy pytania:

- Czy próbowałeś już kiedyś napojów alkoholowych np. piwo, wino, wódkę, szampan, koniak?
- Jak często obecnie pijesz wymienione wyżej napoje alkoholowe? (Weź pod uwagę nawet małe ilości wypijanych napojów alkoholowych – piwa, wina i wódki.)
- Czy wypiliśmy kiedyś tak dużo alkoholu, że czułeś, że jesteś naprawdę pijany?

Istotność różnic między płcią, grupami wieku, miejscem zamieszkania i typem szkoły ponadpodstawowej badano za pomocą testu chi-kwadrat, przyjmując za poziom istotny $p < 0,05$.

GRUPA BADANA

Badania przeprowadzono w reprezentatywnej grupie młodzieży szkolnej w wieku 11, 13 i 15 lat. Badani byli uczniami klas V i VII szkół podstawowych oraz I klas szkół ponadpodstawowych, w 11 województwach. Liczba badanych wynosiła w Polsce: 1990 r. – 4643 (2315 chłopców, 2328 dziewcząt), 1994 r. – 4527 (2243 chłopców, 2284 dziewcząt), 1998 r. – 4861 (2405 chłopców, 2456 dziewcząt). Próba ta była wybrana w 1990 r. w drodze losowania zespołowego dwustopniowego. W pierwszym etapie losowanym zespołem było województwo, w drugim klasa. Próbę wykorzystano w kolejnych seriach badań, po dokonaniu niewielkich korekt, związanych ze zmianami w organizacji szkół. Zasady doboru próby podano we wcześniejszym raporcie (8).

W 1997-98 r. badania przeprowadzono w 29 krajach i zbadano w nich ogółem ponad 123 tys. nastolatków.

WYNIKI

1. Próby picia napojów alkoholowych

W 1998 r., w Polsce, większość (76%) młodzieży w wieku 11-15 lat podjęła próby picia napojów alkoholowych. Odsetek próbujących tych napojów zwiększa się gwałtownie z wiekiem, wśród 15-latków próbowało ich już 92% badanych. Częściej podejmowali próbę picia alkoholu chłopcy (80%) niż dziewczęta (71%), ale różnica istotna statystycznie występuje tylko w wieku 11 i 13 lat (Tabela 1).

TABELA 1

Próby picia napojów alkoholowych przez młodzież w Polsce w 1998 r., według płci, wieku i miejsca zamieszkania (% badanych)

Próbowali napojów alkoholowych (piwo, wino, wódka, szampan, koniak)	Chłopcy wiek				Dziewczęta wiek				Miasto	Wieś
	ogółem	11	13	15	ogółem	11	13	15		
Tak	80	64***	83***	92	71	50	76	91	77**	73
Nie	20	36	17	8	29	50	24	9	23	27

** różnice miasto / wieś: $p < 0,01$

*** różnice chłopcy / dziewczęta: $p < 0,001$

W mieście odsetek młodzieży, która próbowała napojów alkoholowych był istotnie statystycznie większy (77%) niż na wsi (73%). Nie stwierdzono istotnych różnic w zależności od typu szkoły ponadpodstawowej (Tabela 2).

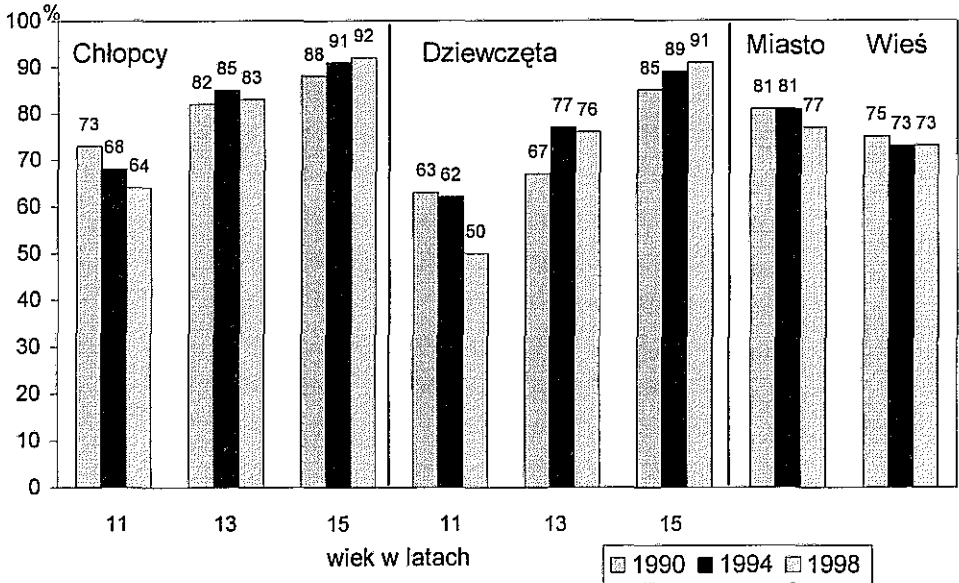
TABELA 2

Próby picia napojów alkoholowych, rodzaj i częstość aktualnie wypijanych napojów alkoholowych oraz występowanie stanów upojenia alkoholowego u młodzieży 15-letniej w Polsce według typu szkoły w 1998 r. (% badanych)

	Liceum ogólnokształcące N=408	Technikum N=645	Zasadnicza szkoła zawodowa N=583
Próbowali napojów alkoholowych			
tak	92	90	93
nie	8	10	7
Piją obecnie piwo***			
codziennie lub w każdym tygodniu	8	16	16
w każdym miesiącu	13	17	13
rzadko	48	44	52
nigdy	31	23	19
Piją obecnie wino			
codziennie lub w każdym tygodniu	1	2	3
w każdym miesiącu	4	5	4
rzadko	41	37	37
nigdy	54	56	56
Piją obecnie wódkę			
codziennie lub w każdym tygodniu	0	3	2
w każdym miesiącu	3	8	9
rzadko	21	27	36
nigdy	76	62	53
Byli w stanie upojenia alkoholowego			
nigdy	65	48	40
1-3 razy	30	37	42
4 razy lub więcej	5	15	18

*** różnica liceum/technikum/zasadnicza szkoła: $p < 0,001$

W latach 1990-1998 ogólny odsetek próbujących napojów alkoholowych nie zmienił się (1990 – 76%, 1994 – 78%, 1998 – 76%), zarówno w mieście jak i na wsi. Zaznaczyły się jednak różnice zależne od wieku – zmniejszenie odsetka eksperymentujących z alkoholem u 11-latków, a zwiększenie u 15-latków, zwłaszcza dziewcząt (Ryc. 1).

Ryc. 1. Odsetki młodzieży, która podjęła próbę picia napojów alkoholowych w Polsce według płci, wieku i miejsca zamieszkania w latach 1990, 1994, 1998.

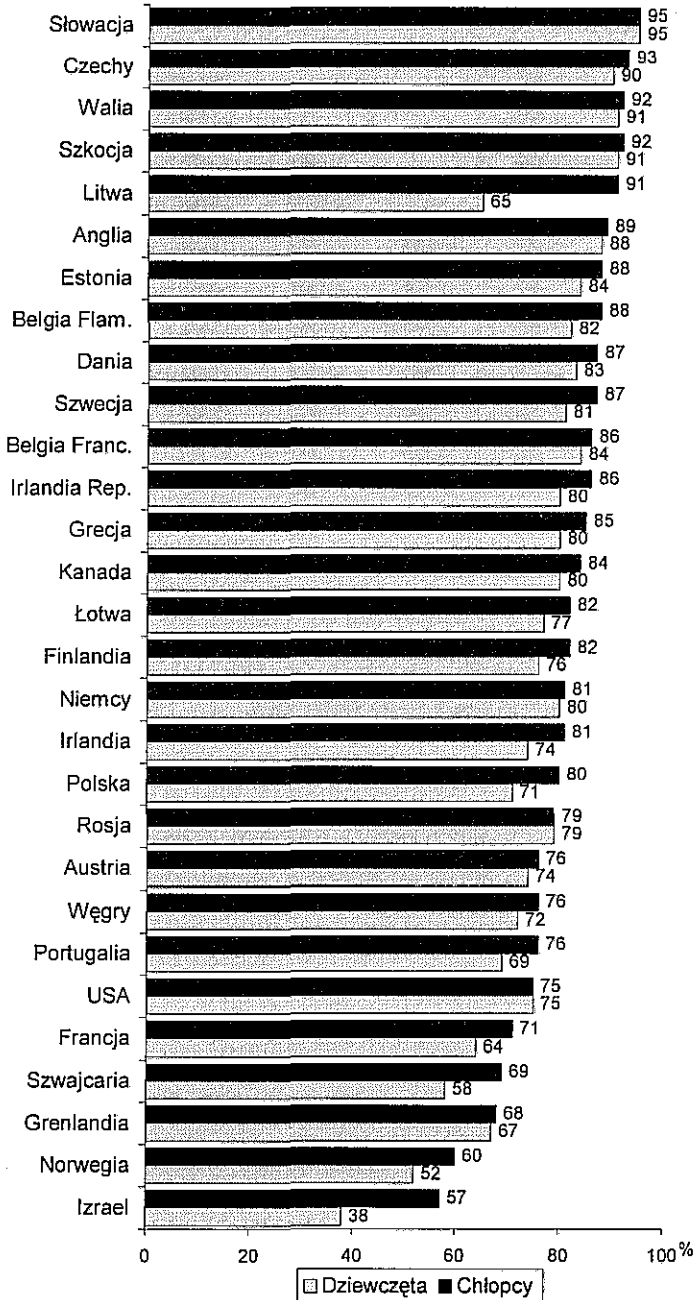
Wśród młodzieży w wieku 11-15 lat (łącznie) w 29 badanych krajach średni odsetek uczniów, którzy próbowali napojów alkoholowych, wynosił u chłopców 81%, u dziewcząt 76%. Odsetki te były największe w Słowacji, Czechach, Walii i Szkocji; najmniejsze w Izraelu. Częstość eksperymentowania z alkoholem przez młodzież w Polsce była u dziewcząt nieco niższa, a u chłopców równa średniej dla 29 krajów (Ryc. 2).

2. Rodzaj i częstość picia napojów alkoholowych

Najczęstszym napojem alkoholowym wypijanym przez młodzież było piwo. W 1998 r. piło je w Polsce ogółem 64% chłopców i 48% dziewcząt (różnica istotna statystycznie), w tym odpowiednio 10% i 3% codziennie lub w każdym tygodniu (Tabela 3).

Odsetek pijących piwo zwiększa się z wiekiem, jest istotnie większy w mieście niż na wsi oraz wśród uczniów szkół zawodowych niż liceów ogólnokształcących (Tabela 2).

Picie innych napojów alkoholowych (wino, wódka) było mniej rozpowszechnione – 2% chłopców i 1% dziewcząt podało, że oba te napoje pije w każdym tygodniu (Tabela 3). Częstość picia wina i wódki była: większa u chłopców niż dziewcząt, u młodzieży starszej niż młodszej; podobna w mieście i na wsi; większa u uczniów szkół zawodowych, niż liceów zawodowych.

Ryc. 2. Odsetki młodzieży w wieku 11-15 lat, która próbowała napojów alkoholowych w różnych krajach w 1997-98 r.

TABELA 3

Rodzaj i częstota picia napojów alkoholowych przez młodzież w Polsce w 1998 r. według płci, wieku i miejsca zamieszkania (% badanych)

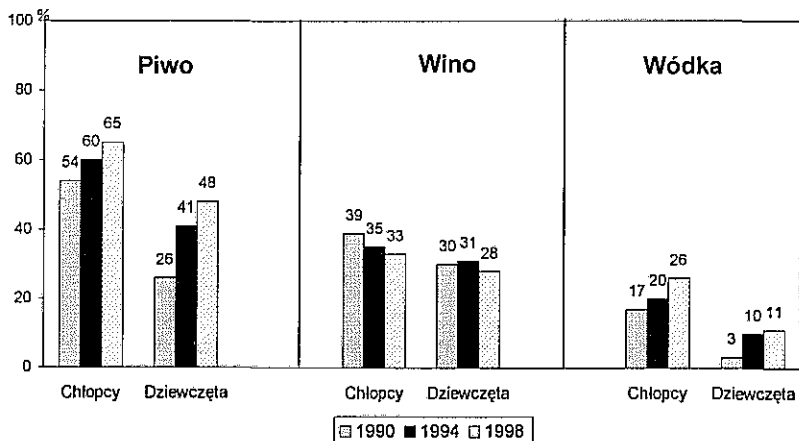
Rodzaj napoju alkoholowego i częstota picia	Chłopcy wiek				Dziewczeta wiek				Mia- sto	Wieś
	ogółem	11	13	15	ogółem	11	13	15		
Piwo***										
codziennie	1,5	0,3	0,5	3,5	0,3	0	0,5	0,5	0,9	0,8
w każdym tygodniu	8,6	2,5	5,7	16,2	3,1	0,4	2,2	7,1	6,3*	4,7
w każdym miesiącu	10,6	3,8	10,6	16,4	5,9	1,4	4,9	12,1	9,1	6,2
rzadko	43,7	36,7	49,2	45,0	39,2	24,4	43,6	51,1	41,1	41,5
nigdy	35,6	56,7	34,0	18,9	51,5	73,8	48,8	29,2	42,3	46,8
Wino**										
codziennie	0,4	0,3	0,3	0,6	0	0	0	0,1	0,3	0,1
w każdym tygodniu	1,3	0,4	0,8	2,4	0,4	0,2	0,2	0,7	0,9	0,8
w każdym miesiącu	3,3	1,9	2,6	5,4	1,8	0,6	1,7	3,4	2,8	1,8
rzadko	28,5	18,1	28,6	37,3	25,4	14,0	24,8	39,1	27,3	26,0
nigdy	66,5	79,3	67,8	54,7	72,4	85,2	73,3	56,6	68,7	71,3
Wódka***										
codziennie	0,5	0,3	0,5	0,7	0	0	0	0	0,3	0,1
w każdym tygodniu	1,1	0,1	0,7	2,3	0,3	0	0,1	0,8	0,7	0,6
w każdym miesiącu	4,7	0,7	2,7	9,7	1,7	0,4	1,2	3,7	3,3	2,8
rzadko	19,3	6,9	15,0	33,3	9,3	1,9	5,0	22,7	14,5	13,8
nigdy	74,4	92,0	81,1	54,0	88,7	97,7	93,7	72,7	81,2	82,7

* różnice miasto / wieś: $p < 0,05$

** różnice chłopcy / dziewczeta: $p < 0,01$

*** różnice chłopcy / dziewczeta: $p < 0,001$

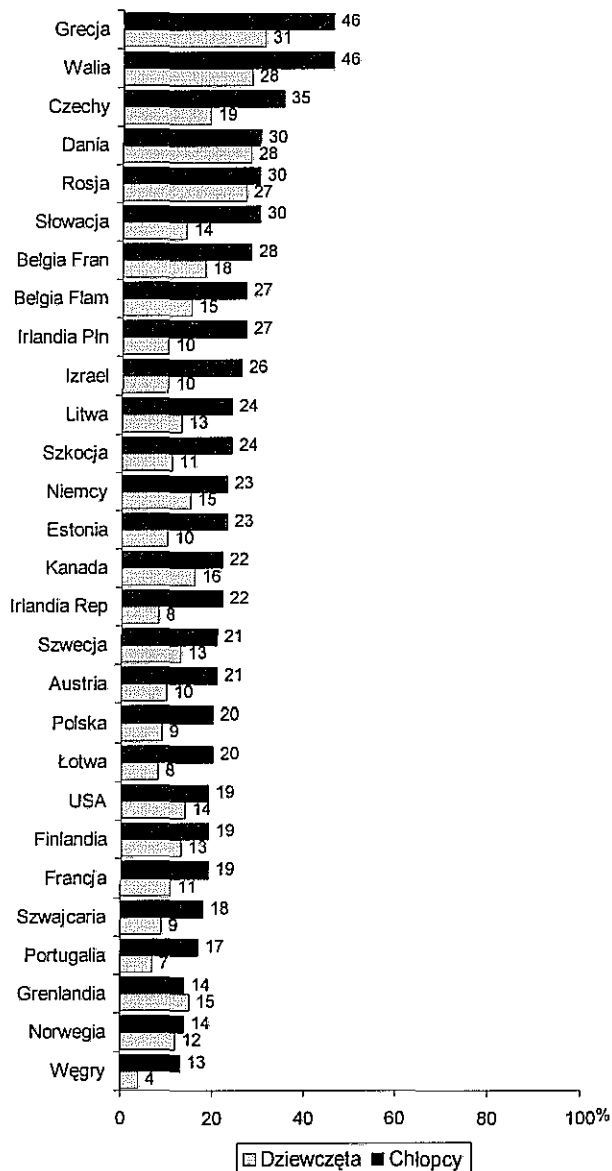
W latach 1990-1998 wyraźnie wzrósł odsetek młodzieży, która spożywała z różną częstotliwością piwo i wódkę. Tendencja ta jest szczególnie widoczna u dziewcząt (Ryc.3).

Ryc. 3. Odsetki młodzieży pijącej piwo, wino i wódkę w Polsce według płci, w latach 1990, 1994, 1998.

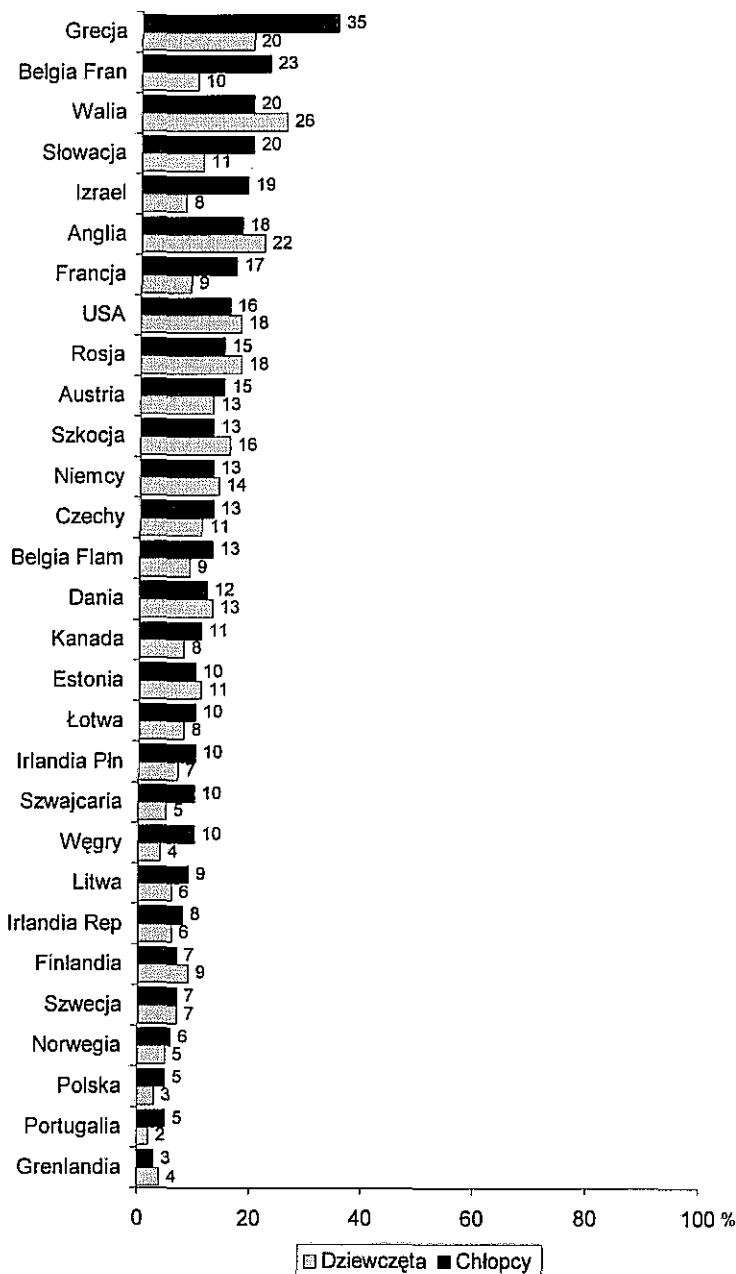
Odsetek młodzieży pijącej piwo regularnie (co najmniej 1 raz w tygodniu) zwiększył się u chłopców dwukrotnie (z 5 % w 1990 r. do 10 % w 1998 r.), u dziewcząt trzykrotnie (odpowiednio 1 % i 3 %). Wzrost ten był szczególnie duży w latach 1990-94.

W porównaniu z innymi krajami odsetek młodzieży polskiej w wieku 11-15 lat pijącej piwo w każdym miesiącu jest nieco niższy od średniego odsetka dla 29 krajów (wynosi on u chłopców 24 %, u dziewcząt 14 %) – Ryc. 4.

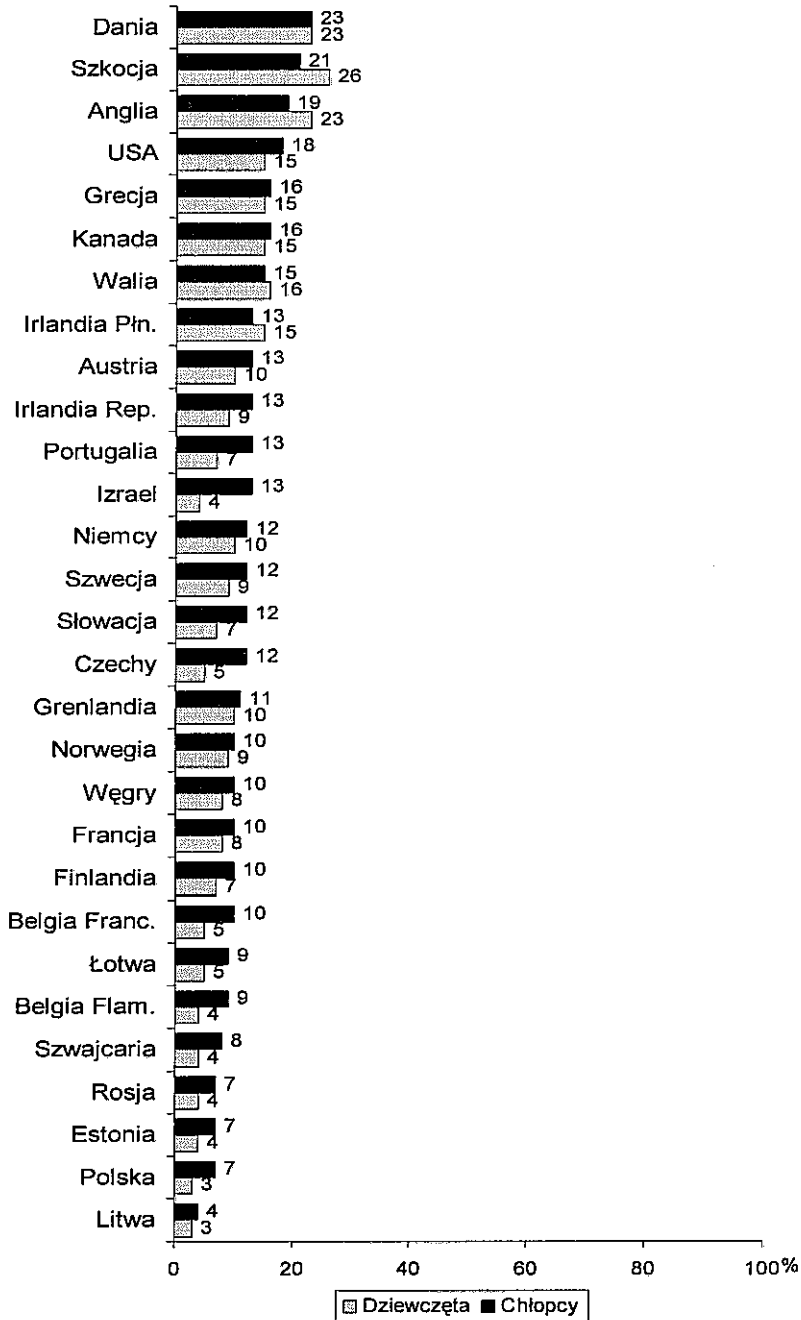

Ryc. 4. Odsetki młodzieży pijącej piwo w każdym miesiącu (w tym codziennie lub w każdym tygodniu) według płci w różnych krajach w 1997-98 r.

Odsetki młodzieży w Polsce spożywającej z taką częstością wino (Ryc. 5) i wódkę (Ryc. 6) należą do najmniejszych.

Ryc. 5. Odsetki młodzieży pijącej wino w każdym miesiącu (w tym codziennie lub w każdym tygodniu) według płci w różnych krajach w 1997-98 r.

Ryc. 6. Odsetki młodzieży pijącej wódkę w każdym miesiącu (w tym codziennie lub w każdym tygodniu) według płci w różnych krajach w 1997-98 r.

W większości krajów chłopcy częściej niż dziewczęta piją wymienione napoje alkoholowe. W niektórych krajach nieco wyższy jest odsetek dziewcząt niż chłopców pijących wino (Walia, Anglia, Szkocja, Dania, Niemcy, Rosja) oraz wódkę (Szkocja, Anglia, Walia).

3. Występowanie stanów upojenia alkoholowego

W 1998 r., w Polsce, 35% chłopców i 22% dziewcząt podało, że było w stanie upojenia alkoholowego co najmniej 1 raz w życiu. Cztery i więcej razy w życiu upiło się odpowiednio 9% i 3%. Istotnie statystycznie częściej, w każdej grupie wieku upijali się chłopcy niż dziewczęta. Odsetek uczniów, którzy byli w stanie upojenia alkoholowego, gwałtownie zwiększa się z wiekiem. Odsetek upijających się był podobny u młodzieży w mieście i na wsi (Tabela 4). Znacznie częściej upijali się uczniowie szkół zawodowych, zwłaszcza zasadniczych, niż liceów ogólnokształcących (Tabela 2).

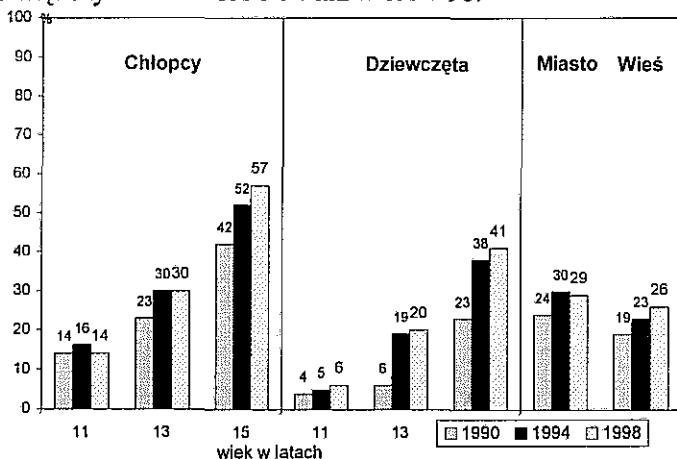
TABELA 4

Młodzież, która była w stanie upojenia alkoholowego w Polsce w 1998 r., według płci, wieku i miejsca zamieszkania (% badanych)

Byli w stanie upojenia alkoholowego	Chłopcy wiek				Dziewczęta wiek				Miasto	Wieś
	ogółem	11	13	15	ogółem	11	13	15		
nigdy	65	86	70	43	78	94	80	59	71	74
1 raz	15	10	16	18	13	5	14	21	14	14
2-3 razy	11	3	9	20	6	1	4	14	9	8
4 razy lub więcej	9	1	5	19	3	0	2	6	6	4

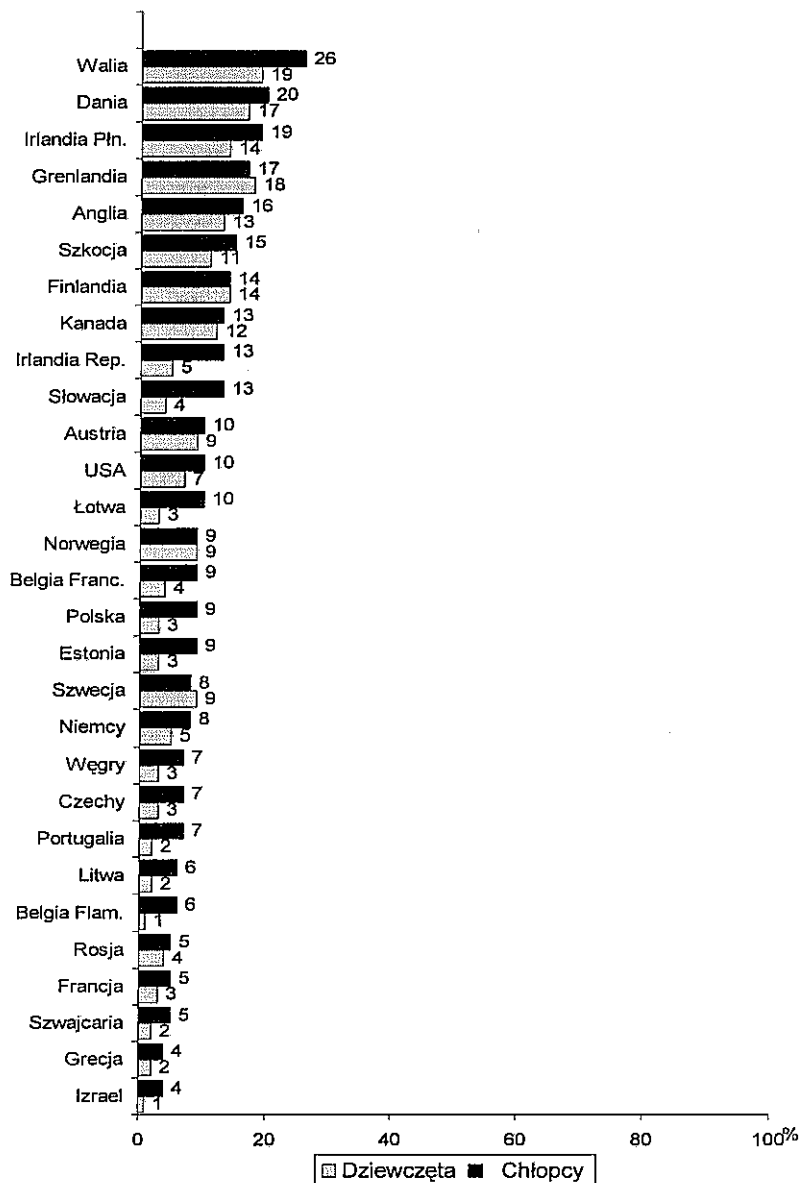
różnice chłopcy / dziewczęta: $p < 0,001$

W latach 1990-1998 odsetek młodzieży, która upiła się co najmniej jeden raz w życiu, zwiększał się. Tendencja wzrostowa była największa u 15-latków, zwłaszcza u dziewcząt oraz u młodzieży na wsi (Ryc. 7). Przyrost odsetka upijających się był zdecydowanie większy w latach 1990-94 niż w 1994-98.

Ryc. 7. Odsetki młodzieży, która była w stanie upojenia alkoholowego co najmniej 1 raz w życiu w Polsce według płci, wieku i miejsca zamieszkania w latach 1990, 1994, 1998.

Porównując wyniki badań młodzieży w 1997-98 z 29 krajów, stwierdzono, że odsetek młodzieży, która była w stanie upojenia alkoholowego 4 razy i więcej w Polsce był u obu płci mniejszy od średniego odsetka (wynosił on u chłopców 11 %, u dziewcząt 7%). Najwyższe odsetki upijających się uczniów stwierdzono w krajach Wysp

Ryc. 8. Odsetki młodzieży w wieku 11-15 lat, która była w stanie upojenia alkoholowego 4 razy w życiu lub więcej w różnych krajach w 1997-98 r.

Brytyjskich i Danii. Prawie we wszystkich krajach (poza Grenlandią) częściej upijali się chłopcy niż dziewczęta. W kilku krajach różnice te nie występowały (Finlandia, Norwegia) lub były niewielkie (Austria, Kanada, Dania, Anglia) – Ryc. 8.

OMÓWIENIE WYNIKÓW

Przedstawione wyniki badań dotyczą reprezentatywnej grupy młodzieży szkolnej w wieku 11-15 lat w Polsce, co pozwala na określenie rozmiarów spożycia napojów alkoholowych w tej grupie populacji. W 1998 r. 3/4 młodzieży było już po inicjacji alkoholowej. W grupie 15-latków odsetek ten wynosił 92 % i był podobny do wyników uzyskanych w 1999 r. w badaniach ESPAD (90 %) w tej samej grupie wiekowej (7). Najczęściej wypijanym przez młodzież napojem alkoholowym było piwo. Regularnie (w każdym tygodniu lub codziennie) spożywało go 10 % chłopców i 3 % dziewcząt. Co trzeci chłopiec i co piąta dziewczynka upiła się co najmniej 1 raz w życiu, a odpowiednio 9 % i 3 % było w stanie upojenia alkoholowego 4 razy lub więcej. Spożycie napojów alkoholowych: zwiększa się z wiekiem, jest większe u chłopców niż dziewcząt, lecz u 15-latków różnice te wyraźnie zmniejszają się. Częściej eksperymentuje z alkoholem, pije piwo i często upija się młodzież w mieście niż w wsi, uczniowie szkół zawodowych (zwłaszcza zasadniczych) niż liceów ogólnokształcących.

W porównaniu z młodzieżą z 28 krajów, w których wykonano w 1997-98 r. badania (z zastosowaniem analogicznej procedury badawczej), sytuację w zakresie rozpowszechnienia picia alkoholu w Polsce można uznać za względnie „korzystną”. Odsetki nastolatków w Polsce próbujących napojów alkoholowych, pijących piwo i upijających się były niższe od średniej dla wszystkich krajów uczestniczących w badaniach. W Polsce do najniższych należały odsetki pijących wino i wódkę. Równocześnie Polska, w pierwszej połowie lat 90., należała w Europie do grupy 10 krajów o najwyższym spożyciu czystego alkoholu na 1 mieszkańca (3). Mniejsze rozpowszechnienie picia alkoholu przez nastolatki w Polsce, niż w innych krajach zwłaszcza Europy Zachodniej, można by tłumaczyć sprawowaniem większej kontroli ze strony rodziców w tej grupie wieku. Z wiekiem stopień tej kontroli zmniejsza się, młodzież spędza wiele czasu poza domem, z rówieśnikami, co zwiększa częstość zachowań ryzykownych, w tym picia alkoholu. Na gwałtowny wzrost spożycia alkoholu przez młodzież w Polsce po 15 roku życia wskazują m.in. wyniki badań Sierosławskiego i Zielińskiego wykonane w ramach badań ESPAD w 1999 r. W okresie 30 dni przed badaniem jakiegokolwiek napoje alkoholowe piło 62 % uczniów klas I szkół ponadpodstawowych (15-16-latki) oraz 78 % uczniów klas III (17-18-latki). W końcu drugiej dekady życia, odsetki konsumentów alkoholu niewiele odbiegają od stwierdzanych w populacji osób dorosłych (7).

Dysponując wynikami trzech serii badań, wykonanych w latach 1990, 1994 i 1998, w tej samej próbie, z zachowaniem tej samej procedury badawczej, można było dokonać oceny tendencji zmian w zakresie picia napojów alkoholowych przez młodzież w Polsce. Stwierdzono wzrost odsetka młodzieży po inicjacji alkoholowej, pijącej piwo i wódkę oraz upijającej się. Wzrost ten był szczególnie zaznaczony u 15-latków oraz u dziewcząt. Na podobne trendy wzrostowe wskazują wyniki innych badań cyklicznych

w grupie reprezentatywnej młodzieży 15- i 17-letniej w Polsce (7) oraz u młodzieży 15-letniej w jednej z dzielnic Warszawy (5). Wzrost ten w największym stopniu dotyczył piwa, co jest zapewne związane z jego dużą dostępnością i intensywną reklamą. Z danych GUS (2) wynika, że roczne spożycie piwa na 1 mieszkańca wynosiło: w 1990 r. – 30,4 l., w 1998 r. – 54,1 l.

W latach 1990 - 1998 stwierdzono w Polsce także wzrost odsetka nastolatków pijących wódkę (u dziewcząt prawie czterokrotny). Zjawisko to jest szczególnie niepokojące na tle tendencji do zmniejszania się udziału wódki w ogólnym spożyciu alkoholu w Polsce (2, 6). Według GUS roczne spożycie wódki (w przeliczeniu na 100% alkohol) wynosiło w 1990 r. 3,8 l, w 1998 r. 2,4 l na jednego mieszkańca (2).

WNIOSKI

1. Inicjacja alkoholowa jest powszechnym zjawiskiem u młodzieży w okresie dojrzewania – w wieku 15 lat ma ją za sobą już 92 % młodych ludzi. Należy obawiać się, że dotychczas podejmowane starania dla przeciwdziałania lub jej opóźnienia nie rokują szybkich i dużych sukcesów.
2. Około 10-15 % chłopców i 3-5 % dziewcząt pije alkohol regularnie i było wielokrotnie w stanie upojenia alkoholowego. Jest to grupa ryzyka rozwoju uzależnienia od alkoholu i wymaga specjalnych programów interwencyjnych.
3. Częstość eksperymentowania z alkoholem, picia piwa i upijania się przez młodzież w Polsce jest zbliżona do średnich dla młodzieży z 29 krajów uczestniczących w badaniach. Do najmniejszych należą odsetki młodzieży polskiej pijącej wino i wódkę.
4. Mimo wprowadzenia w Polsce wielu programów edukacyjnych, adresowanych do młodzieży szkolnej, w latach 1990-1998 w Polsce zwiększyły się odsetki uczniów po inicjacji alkoholowej, pijącej piwo i wódkę oraz upijającej się. Wzrost ten był najwyraźniej zaznaczony u 15-latków i u dziewcząt. Wskazuje to na potrzebę podjęcia:
 - dyskusji nad dotychczasowymi założeniami i strategią programów profilaktycznych i ich miejsca w edukacji szkolnej,
 - badań nad przyczynami wzrostu picia alkoholu przez dziewczęta.
5. Stwierdzony w latach 1990-1998 wzrost spożycia przez młodzież piwa jest odzwierciedleniem tendencji wzrostowej spożycia tego napoju w Polsce. Niepokojący jest wzrost odsetka młodzieży pijącej wódkę wobec zmniejszania się udziału wódki w ogólnym spożyciu alkoholu przez dorosłych Polaków.

STRESZCZENIE

Celem pracy była ocena rozpowszechnienia picia napojów alkoholowych przez młodzież w wieku 11-15 lat w 1997-98 r. w Polsce i 28 innych krajach oraz zmian w tym zakresie w Polsce w latach 1990-1998. Badania wykonano w ramach międzynarodowych badań nad zachowaniami zdrowotnymi młodzieży szkolnej (HBSC – Health Behaviour in School-Aged Children. A WHO Cross – National Study). Badania przeprowadzono w reprezentatywnych grupach młodzieży (w 1997-98 r. liczba badanych

w Polsce wynosiła 4861, a we wszystkich krajach ponad 123 tys.), za pomocą standardowego, międzynarodowego kwestionariusza, z zachowaniem ujednoliconej procedury badawczej. Stwierdzono, że 3/4 młodzieży ma za sobą inicjację alkoholową. Około 10-15 % chłopców i 3-5 % dziewcząt pije regularnie i wielokrotnie upijało się. W latach 1990-1998 zwiększył się odsetek eksperymentujących z alkoholem, pijących piwo i wódkę oraz upijających się. Odsetek młodzieży próbującej alkoholu, pijącej piwo i upijającej się jest w Polsce zbliżony do średnich dla 29 krajów. Polska należy do krajów o najmniejszym odsetku młodzieży spożywającej wino i wódkę.

Słowa kluczowe: młodzież, inicjacja alkoholowa, częstość picia, upijanie się, tendencje zmian.

PIŚMIENNICTWO

1. Anderson K.: *Young people and alcohol/drugs and tobacco*. WHO Regional Publications European Series No 66. Copenhagen 1995.
2. Główny Urząd Statystyczny: *Rynek wewnętrzny w 1999 r.*, GUS Warszawa 2000.
3. Harkin A.M., Anderson P., Goos C.: *Smoking, drinking and drug taking in the European Region*. WHO Regional Office for Europe, Copenhagen 1997.
4. Health Behaviour in School-Aged Children. A WHO Cross-National Study. *Research protocol for the 1997-98 survey*. WHO Europe 1998.
5. Okulicz-Kozaryn K., Borucka A.: *Zmiany w picciu alkoholu przez młodzież. Badania mokotowskie: 1984-1988-1992-1996*. Alkoholizm i Narkomania, 1997, 2 (27), 179-195.
6. Sierosławski J.: *Problemy alkoholowe w ocenie mieszkańców*. Raport z ogólnopolskich badań ankietowych, zrealizowanych w 1998 r. Warszawa 1998 (<http://www.Parpa.pl/Docs/>).
7. Sierosławski J., Zieliński A.: *Europejski Program Ankietowy w Szkołach na temat używania alkoholu i narkotyków ESPAD – raport z badań ogólnopolskich*, Instytut Psychiatrii i Neurologii, Warszawa 1999.
8. Woynarowska B. (red.): *Zdrowie młodzieży szkolnej w Polsce i innych krajach*, Instytut Matki i Dziecka, Warszawa, 1996.